

Тетяна РЕШЕТУХА

*кандидат наук із соціальних комунікацій,
викладач кафедри журналістики
Тернопільського національного педагогічно-
го університету
імені Володимира Гнатюка)*

УДК 378.147:86.01

**ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТА
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «МЕДІАБЕЗПЕКА
(БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТА)»**

Статтю присвячено актуальності дисципліни «Медіабезпека» у фаховій підготовці журналістів, визначенню ролі цього навчального предмета для формування базових компетентностей, які забезпечують усі аспекти безпеки життєдіяльності майбутнього журналіста.

Ключові слова: *медіабезпека, особиста безпека журналіста, інформаційна безпека журналіста, майнова безпека журналіста, юридична безпека журналіста, базові компетентності, студентоцентричне навчання.*

Журналістика традиційно належить до першої десятки найнебезпечніших професій в Україні. За результатами опитування, яке проводилось Українським центром економічних і політичних досліджень імені Разумкова, так вважають 78 % українців [1]. Особливо гостро проблема безпеки журналістів постала у 2014 р. у зв'язку з подіями Революції Гідності та воєнними діями на сході нашої країни. Кількість порушень свободи слова сягнула майже 1000 випадків (для порівняння: у 2011 р. – 94 випадки, у 2012 р. – 324, у 2013 р. – 496, у 2015 р. – 310 випадків) [2, с. 4]. Уперше за останні десять років на території України загинули журналісти під час виконання своїх професійних обов'язків. Протягом року на території країни загинуло сім журналістів, з них один, В'ячеслав Веремій, був убитий тітушками під час подій на Майдані, і шестеро – у зоні АТО. У зв'язку з цим такі міжнародні організації, як «Репортери без кордонів» та Комітет захисту журналістів включили Україну у трійку найбільш небезпечних для журналістів країн світу (після Сирії та Палестини) [3, с. 6].

Таким чином, питання безпеки професійної діяльності журналістів останнім часом постало особливо гостро. Тож наявність у навчальній програмі підготовки бакалаврів журналістики нормативної дисципліни «Медіабезпека (Безпека життєдіяльності журналістів)» видається доречною і важливою. Разом із цим проблематика цього навчального курсу не обмежується лише екстремальною журналістикою.

Журналісти, які чесно виконують свій професійний обов'язок, викриваючи порушення, корупцію, маніпуляції, висвітлюючи акції протесту, кримінальні та соціальні аспекти життя соціуму, нерідко зазнають нападів, погроз і тиску. Є й інші небезпеки: позбавлення волі, професійні захворювання, втрата роботи, посади, зароблених грошей, доброго імені, напрацьованої інформації. І отже, ці небезпеки треба знати, бачити й бути готовими їх здолати – але краще уникнути.

Тож **мета нашої статті** – показати ключову роль навчальної дисципліни «Медіабезпека» у формуванні базових компетентностей, які забезпечать професійну та особисту безпеку майбутнього журналіста.

Традиційно виділяють такі фактори ризику у роботі журналіста:

- робота у «гарячих точках» при висвітленні воєнних, соціальних, етнічних, релігійних конфліктів;
- екстремальні ситуації мирного часу (техногенні і природні аварії та катастрофи, надзвичайні ситуації антропогенного характеру);
- журналістські розслідування, що зачіпають як найвищі ешелони, так і місцеву владу, а також кримінальні розслідування;
- корупція та цензура у ЗМІ;
- людський чинник (психологічні та фізіологічні проблеми, що виникають у журналістів у результаті професійної діяльності).

Сьогодні, в час глобальної «інтернетизації» медійного простору та в реаліях «гібридної» війни, видається доречним доповнити цей перелік загрозою інформаційної безпеці.

Кожен із зазначених факторів є вагомим, тому майбутній фахівець повинен знати чіткі алгоритми дій та мати сформовані компетентності щодо власної безпеки у кожній із зазначених ситуацій.

Вражаючою є світова статистика журналістських втрат. За даними International News Safety Institute* (INSI) щороку у світі гине більше сотні журналістів та інших працівників ЗМІ (рис. 1) [4].

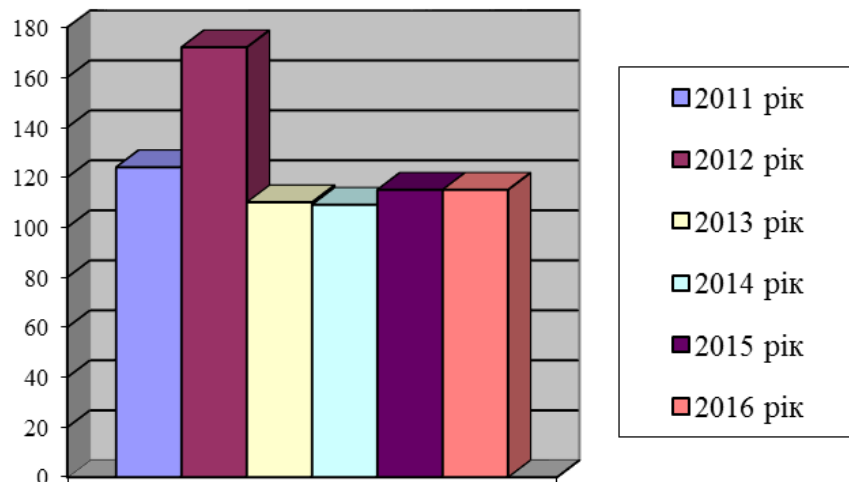

Рис. 1. Втрати журналістів та працівників ЗМІ у світі у 2011–2016 рр.

У 2016 р. у світі загинуло 115 журналістів, 50 з яких розстріляли, 29 – загинули в авіакатастрофах, 27 – під час вибухів [5]. Прості арифметичні дії дозволяють обчислити, що щотижня гине 2 журналісти. Проте, за словами президента Міжнародної федерації журналістів Джима Бумели, більшість із них – це не військові журналісти, які свідомо ідуть на ризик, а місцеві звичайні репортери. З усіх загиблих лише кожен четвертий помер в умовах воєнних дій. Решта – в мирний час і в мирних країнах [6].

Тож на викладачах навчальної дисципліни «Медіабезпека» («Безпека життєдіяльності журналіста») лежить відповідальність за теоретичну та практичну підготовку майбутніх фахівців, яка передбачає формування компетенцій щодо створення безпечних і здорових умов життя і діяльності для журналіста та осіб, з якими він співпрацює. Тому основними завданнями вивчення дисципліни є: засвоєння законодавчої бази в царині безпеки життєдіяльності та роботи журналіста; з'ясування умов формування небезпек, прогнозування їхніх наслідків; визначення методів і засобів

* Міжнародний інститут безпеки журналістів.

попередження та зменшення впливу негативних чинників; оволодіння системами формування та підтримання здоров'я як в екстремальних умовах, так і в щоденній рутинній діяльності; опанування основ надання першої допомоги.

Основними напрямками, за якими ведеться підготовка майбутніх журналістів під час вивчення навчальної дисципліни «Медіабезпека», є:

- особиста безпека журналіста (фізична і психологічна; хто і що може загрожувати);
- інформаційна безпека журналіста (її види, втрата одержаної інформації, свідоме та несвідоме використання дезінформації, недостовірної інформації тощо);
- майнова безпека журналіста (засоби її забезпечення працівниками ЗМІ);
- юридична безпека журналіста (знання та своєчасне застосування законів як основа юридичної безпеки).

Зрозуміло, що фахова діяльність внесе свої корективи у знання, розуміння та навички, уміння та здатності, здобуті під час навчання, проте основи безпечної поведінки повинні закладатися ще на студентській лаві, коли «юнацький максималізм» повинен сприйняти й осмислити ключову максиму, на якій буде ґрунтуватися подальша професійна діяльність і яку не втомлюються повторювати досвідчені журналісти: «Жодна історія не варта вашого життя» [7].

По суті, під час оволодіння майбутньою професією студент-журналіст має засвоїти ази професійної безпеки, які потім будуть коригуватися й удосконалюватися протягом усього професійного життя. І тут ми стикаємося з суттєвою диспропорцією. Для журналістів, що планують працювати у зонах збройних конфліктів, переважно міжнародні організації проводять курси, професійні тренінги, випускається спеціальна література* (порадники, рекомендації з безпеки, навчальні посібники), розробляються спеціальні он-лайн ресурси**, що мінімізують ризик роботи. Останнім часом з'явилися професійні тренінги з інформаційної безпеки журналістів***. Водночас для журналістів, передусім регіональних видань, які висвітлюють місцеві новини, інформації про те, як подбати про власну фізичну, психологічну, майнову, юридичну безпеку, вкрай мало. Тому одним із першочергових завдань вищої школи є забезпечити вироблення у студентів стійких компетентностей, які дозволять їм подбати про професійну безпеку в майбутньому. Хочемо наголосити, що ключова роль тут належить навчальній дисципліні «Медіабезпека», однак 60 годин (2 кредити), які передбачені навчальним планом – це мінімальна кількість, яка забезпечить засвоєння азів. Тож при вивченні таких дисциплін, як «Медіаправо», «Журналістський фах», «Журналістська етика» потрібно торкатися окремих аспектів безпеки журналіста. Таким чином ми зможемо реалізувати сучасні вимоги студентоцентричного навчання, які сьогодні стоять перед вищою школою: «Результати навчання – сукупність компетентностей, що виражають знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості, які набув студент після завершення освітньої програми, або її окремого компонента» [8].

Таким чином, у процесі оволодіння фахом у майбутніх журналістів повинні сформуватися такі базові компетенції, які дозволять їм почуватися безпечно в обраній діяльності:

- аналізувати та оцінювати небезпечні ситуації, ідентифікувати небезпеку;
- розуміти кількісні, часові та просторові характеристики небезпеки;
- оцінювати середовище перебування стосовно особистої безпеки, безпеки колективу;

* Наприклад, лише 2016 р. вийшли: Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації : посібник рекомендацій для працівників ЗМІ / Михайло Буроменський, Сергій Штурхецький, Емма Білз, Мішель Бетц, Кріс Шюпц, Зоя Казанжи ; координатор Проєктів ОБСЄ в Україні ; International Media Support. – К. : «Компанія ВАІТЕ», 2016. – 118 с.; Журналіст і (не) безпека : посібник для журналістів / І. Земляна, М. Ратушний, І. Чулівська, О. Голуб. – К. : ІМІ, 2016.

** Наприклад, Інститут масової інформації (ІМІ) презентував сайт про основи роботи журналіста в гарячих точках – [Presswatcher.org](http://presswatcher.org).

*** Наприклад, ІМІ запрошує журналістів та блогерів на тренінг з інформаційної безпеки. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://imi.org.ua/news/40944-imi-zapros hue-jurnalistiv-i-blo geriv-na-trening-z-informatsiynoji-bezpeki.html>

- усвідомлювати потенційні прояви остаточного ризику;
- виявляти негативні фактори середовища перебування та визначати шляхи усунення їх дії на людину;
- самостійно приймати рішення про термінові заходи у разі виникнення екстремальних ситуацій;
- забезпечити особисту безпеку в екстремальних ситуаціях;
- розробляти і впроваджувати систему заходів, спрямованих на збереження здоров'я людини та її гармонійний розвиток;
- визначити психофізіологічні особливості людини та їх роль у забезпеченні особистої безпеки;
- надати першу медичну допомогу в екстремальних ситуаціях собі та іншим потерпілим;
- визначити вимоги законодавчих актів у межах особистої та колективної відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА І ДЖЕРЕЛА

1. Нарбут Ю. Журналіст – небезпечна професія [Електронний ресурс] / Юрій Нарбут // Поступ. – Режим доступу : http://postup.brama.com/020606/80_4_5.html
2. Хроніка свободи слова – 2015 [Електронний ресурс] / Катерина Дячук, Оксана Романюк, Ірина Чулівська, Олексій Фурман. – Київ : Інститут масової інформації, 2016. – 80 с. – Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/0B289wOojYGGWWZzlUd3BjQ0ZBRmc/view>
3. Хроніка свободи слова – 2014 [Електронний ресурс] / Катерина Дячук, Оксана Романюк. – Київ : Інститут масової інформації, 2016. – 44 с. – Режим доступу : <https://drive.google.com/file/d/0B289wOojYGGWWZzlUd3BjQ0ZBRmc/view>
4. International News Safety Institute. Casualties Database: 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newssafety.org/casualties/2016/>; International News Safety Institute. Casualties Database: 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newssafety.org/casualties/2015/>; International News Safety Institute. Casualties Database: 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newssafety.org/casualties/2014/>; International News Safety Institute. Casualties Database: 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newssafety.org/casualties/2013/>; International News Safety Institute. Casualties Database: 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newssafety.org/casualties/2012/>; International News Safety Institute. Casualties Database: 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newssafety.org/casualties/2011/>.
5. Casualties Database: 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newssafety.org/casualties/2016>.
6. Президент МФЖ: Влада, яка не бореться зі злочинами проти журналістів, є відповідальною за ці злочини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nsju.org/index.php/article/view/1444>.
7. Володимиров В. Методичні проблеми викладання дисципліни «Медіабезпека» / В. Володимиров [Електронний ресурс] // Освіта регіону. – 2011. – № 2. – Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/446>
8. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації / В. М. Захарченко, В. І. Луговий, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / за ред. В. Г. Кременя. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.

Татьяна Решетуха

Формирование базовых компетентностей студентов в процессе изучения дисциплины «Медиабезопасность (Безопасность жизнедеятельности журналиста)»

В статье рассматривается актуальность изучения «Медиабезопасности» у процессе профессиональной подготовки журналистов, определение роли этой учебной дисциплины для формирования базовых компетентностей, которые смогут обеспечить все аспекты безопасности будущего журналиста.

Ключевые слова: медиабезопасность, личная безопасность журналиста, информационная безопасность журналиста, имущественная безопасность журналиста, юридическая безопасность журналиста, базовые компетентности, студентоцентрическое обучение.

Tetyana Reshetukha

**Students Basic Competence Formation
in the Process of «Media safety» (Security journalist) studying**

The article discusses the relevance of the «Media safety» studying in the process of professional preparation journalists. It defines the role of this discipline in basic competencies formation that would provide all the security aspects of the future journalist.

Keywords: media security, journalist personal security, informational safety of journalists, property safety of the journalist, a legal safety of the journalist, basic competence, student-centered learning.